

ARVYDAS LIEPUONIUS

Vilniaus dailės akademija

ŠEŠĖLINĖ UGDYMO PUSĖ: PSICHOANALITINĖS PEDAGOGIKOS PRAKTIKŲ NŪDIENOS GALIMYBĖS

Shadow Side of Education: Possibilities of Practices
of Psychoanalytical Pedagogy in Modern Life

SUMMARY

Using current works on pedagogy and psychoanalysis, the article analyzes the practical and methodological problems of current educational issues. Its focus is on the controversial relation to the challenges of youth education (learning) in the modern global world of authors of psychoanalytical pedagogy (A.Aichhorn, H.Meng, S.Bernfeld, H.Zulliger, F.Riedl, B.Bettelheim, A.Freud etc). The disclosure of hidden factors in the educational process enables one and to see the significance of the relation between the educational subject and object and its endless possibilities. The dynamic and competent practice of psychoanalysis in pedagogy enables the educator to feel stronger in the daily educational process. By revealing unrealized defensive manoeuvres and microtraumas in psychosocial development, psychoanalytical pedagogy both helps to eliminate harmful reasons and discloses new possibilities on the way of human perfection. Education discovers additional aspirations in the process of youth enculturation.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojami ypatingai aktualūs pedagoginės psichoanalizės aspektai. Remiantis dabartinės pedagogikos ir psichoanalizės atstovų veikalais, gvildinama praktinės ir metodologinės ugdymo problemos. Aptariama psichoanalitinės pedagogikos autorių (A. Aichhorn, H. Meng, S. Bernfeld, H. Zulliger, F. Riedl, B. Bettelheim, A. Freud ir kt.) kūrybinis palikimas ir jo kontroversiškas santykis su globalaus pasaulio kasdienybės iššūkiais jaunimo lavinimo(-si) kelyje. Ugdymo procese nematomų veiksmų svarbos atskleidimas leidžia ne tik geriau pažinti ugdytinį, dažnai „apleidžiamą“ socializacijos institucijų, bet ir giliau

RAKTAŽODŽIAI: psichoanalizė, psichoanalitinė pedagogika, ugdymas, nesąmoningumas, „dvikovos mentalitetas“.
KEY WORDS: psychoanalysis, psychoanalytical pedagogy, education, unconsciousness, „duel mentality“.

atskleidžia ugdymo subjekto ir objekto besiformuojančio santykio svarbą. Dinamiška ir kompetetinga psichoanalizės taikymo pedagogikoje praktika, kai pasinaudojama šio mokymo tiek diagnostinėmis, tiek probleminių atvejų korekcijos ar gydymo galimybėmis pasitelkiant bazinius principus, metodus ir technikas, įgalina pedagogą tvirtesnei laikysenai kasdieniame ugdymo procese. Psichoanalitinė pedagogika, orientuodamasi į retrospektyvinę ugdytinio ir ugdytojo traktuotę su pastarųjų neįsisąmonintais gynybiniais manevrais ir mikrotraumomis psichosocialinėje raidoje, padeda pašalinti kenksmingas priežastis ir atskleidžia naujų galimybių žmogaus tobulėjimo kelyje. Ugdymas atranda papildomų aspiracijų jaunimo enkulturacijos procese.

NEIŠBAIGTOS TEORIJOS RELEVANTIŠKUMAS

Psichoanalizę dėl jos išskirtinio dėmesio įvairiems nesąmoningumo, pasąmonės ir seksualumo aspektams kai kurie kritikai linkę apibūdinti kaip conceptualiai neišbaigta, kupina universalių filosofinių ambicijų psichologinė teorija, kurioje pedagoginės problemos funkcionuoja ne kaip teoriniai konceptai, o daugiau kaip asmenybės diagnostikos bei terapijos priedėlis. Siekdami išsiaiškinti, kaip yra iš tiesų, savo analizę pradėkime nuo bendresnių klausimų kėlimo, pirmiausia: ar klasikinis froidizmas šiandien dar yra svarbus sprendžiant aktualias visuomeninio, kultūrinio gyvenimo, o ypač asmenybės ugdymo problemas? Ar klasikinio froidizmo pamatinių nuostatų taikymas dabartinėje pedagoginėje praktikoje dar įdomus ir naudingas? Ar S. Freud'o sukurta klasikinė psichoanalizė jau neišnaudojo pedagogikos srityje savo gyvybingųjų potencialų? Norint atsakyti į šiuos klausimus, būtina glaustai rezumuoti kertines psichoanalizės mokyklos savitumą apibūdinančias idėjas. Čia galime pasitelkti autoritetingos Vienos psichoanalitikų draugijos pirmininkės Christine Diercks mintis, ji pagrindinių

klasikinės psichoanalizės problemų lauką pirmiausia sieja su šių fenomenų: nesąmoningumo, išstūmimo, Edipo komplekso, varos, psichoseksualinio vystymosi vaikystėje, *libido* ir panašių kategorijų išskyrimu.

Kita vertus, akivaizdu, kad konkrečioje psichoanalitinėje praktikoje (turime omenyje ir pedagoginę) visuomet pabrėžiama psichoanalitiko bei analizuojamojo asmens dialogo išskirtinė svarba, kai siekiama įsisąmoninti abiejų pusių nesąmoningus fenomenus („nesąmoningą sielos dinamiką“¹), padaryti juos prieinamus, o atvejų analizės metodas tampa svarbiausiu. Analizuojamasis tokiame dialoge tampa labiau partneriu nei objektu įvairiapusėse komunikacinėse situacijose. „Neišbaigtoje“, „konotatyvinėje“² teorijoje daug kas tampa kontroversiška ir dinamiška, čia dažnai nerandame baigtų receptų ar diagnostikos formulių. Dažnai „atvejai“ aprašomi mitų bei analogijos kalba, tarsi užpildydami šešėlines spragas, atsirandančias bandant tiesmukai ir tradicine kalba nusakyti atrastas įžvalgas bei tendencijas, o atradimai tampa viso labo tik „karkasu“ ar nauja pradžia gilesniems atradimams.

UGDYMAS – TAI DAUGIAU NEI UGDYMAS

Atskleisti ir įvardyti ugdymo fenomeno visumą, profesionaliai nenagrinėjant neregimos jo pusės, yra sudėtinga. Šia prasme psichoanalizė ir jos kūrybinis palikimas deramai praturtino (ir galėtų dar praturtinti) pedagogiką, padėdami jei ne išspręsti, tai bent giliau paaiškinti daugelį ugdymo problemų.

Nors deklaruojamas dėmesys vaikui – pedagogikos objektui – šiuolaikinėje ugdymo kultūroje yra tapęs įprastu, tačiau dažnai pedagoginio diskurso erdvėje apskritai neišdrįstama plačiau pažvelgti į nagrinėjamus reiškinius. Prieštaravimų traktuojant ugdytinį gaušų, o ir ugdymo kryptys nėra aiškios, metodai dažnai neatitinka turinio, daktinių modelių tikslai, normos ir vertybės ne visada dera su dabarties gyvenimiškosios praktikos iššūkiu. Pedagogo bejėgiškumas akistatoje su *peidos* (vaiku) ar jaunuoliu tampa akivaizdus pasirenkant paradigmas tiek koncepcijų kūrimui, tiek praktiniam darbui. Visuomenėje pedagogas dažnai neturi tvirto autoriteto, pakankamai specialių kompetencijų ir galių, o ugdytinis tampa apleistas ir paliktas vienas atrasti demokratijos ar socializacijos institucijų, tarkime, žiniasklaidos priemonių, teikiamus privalumus, malonumus ir „mikrotraumas“. Ugdymas tampa sunkiai įvardijamu „kasdienybės konstrukt“³, kuriame dalyvauja ne tik mokykla su savo specifiniais turiniais bei forma. Nesuformuotas imunitetas galimai kenksmingam aplinkos poveikiui suformuoja ugdomą asmenybę su silpna kritine sąmone (mąstymu), t.y., asmenybę,

nepajėgiančią brandžiai, savarankiškai ir adekvačiai reaguoti į kasdienybės iššūkius. Taigi galima kalbėti apie *apleisumą* kaip savarankišką ugdymo kategoriją, kuri *dažnai atskirų autorių minima⁴, kai ugdymo poveikis tampa veikiau nuspėjamas ir menamas negu realus*. Demokratinė visuomenė individui ne visuomet suteikia ar geba suteikti vienodas galimybes laisvai ir prasmingai atsirinkti inkultūruojamas vertybes. Naujos kartos yra veikiamos spontaniško, neaprašomo ir dažnai neprognozuojamo poveikio lauko. Gimsta ir auga jaunuoliai, stokoiantys atsakingo ir sąmoningo santykio su įvairiapuse aplinka, laiku, savimi. Pedagogika ne visuomet pajėgia adekvačiai reaguoti į sparčiai besikeičiančio gyvenimo iššūkius, todėl tampa skolinga visuomenei, jei ne korekcijos receptų, principų ar teorinių įžvalgų, tai bent „išankstinės įspėjamosios sistemos sukūrimą“, sistemos, kuri galėtų laiku profilaktiškai padėti žmogui eliminuoti negatyvias pasekmes.

Šia prasme ypač įdomus ir nesensitantis psichoanalitinės pedagogikos pionierių, pradėjusių savo mokslinę ir pedagoginę karjerą tarpukario laikotarpiu, daugiausiai vokiškai kalbančiuose kraštuose (pirmiausia Austrijoje), kūrybinis palikimas. Jo aktualumas nagrinėjant aptariamą psichoanalitinės pedagogikos problematiką ir ugdymo teorijai, ir praktikai, manytume, prasmingas ir tinkantis dabarčiai, ypač kai kalbama apie pedagoginę įtaką lemiančius, ne visuomet aiškiai regimus ir moksliniame diskurse aiškiai artikuliuojamus, veiksnius.

FRUSTRUOJANTIS IDEALIZMAS IR NUSIRAMINIMO ILIUZIJA

Švietimo sąvoka tiesiogiai siejama su žmogaus asmenybės formavimu, jo unikalaus pavidalo kūrimu, o tai yra ne tik procesas, rezultatas, bet ir būseną, jautriai veikiama daugybės vidinių ir išorinių veiksnių. Remiantis viduramžių teologija, tarkim M. Eckharto požiūriu, lavinimas buvo siejamas su „šaltakraujiškumo“ įgijimu, idant žmogus taptų panašesnis į Dievą, vėliau – sielos-dvasinių vertybių ir žmogaus paveldo potencialo atskleidimu ir vystymusi⁵, aktyviu, kompleksiniu ir niekad nesibaigiančiu procesu, kurio metu gali susiformuoti savarankiškai spręsti ir veikti gebanti asmenybė.⁶ Dažnai švietimo misija nusakoma moraliniu požiūriu pageidaujamų nuostatų sistemos įgijimu, perduodant žinias, kai žmogus gali save apibrėžti istoriškai – visuomeniniame kontekste laisvai pasirinkdamas, vertindamas ir suformuodamas nuosavą asmenybės profilį bei elgsenos orientyrus. Kalbant apie tokius pretenzingus ugdymo tikslus, vertiname ir aplinką, kuri padeda bei yra atsakinga už jų įgyvendinimą. Ne visi paminėti ir nepaminėti veiksniai yra vienodai svarbūs. Tariama ar fasadinė ugdymo pusė dažnai slepia kitą – šešėlinę, veikiau numanomą ir nevaldomą aplinkos įtaką minimiems procesams. *Hidden curriculum* sąveikaudama su planuotais ir pedagoginėje elgsenoje realizuotais veiksmais lemia tiesiogiai ir netiesiogiai išmoktą, gautą bei papildomai įgytą – tai, kas nebuvo planuota, programuota, bet visgi išmokta.⁷ Tad, nors Platonas savo veikalė *Valstybė* pagrindine švietimo idėja ugdant filosofijos karalius manė esant „periagoginę“ – sielos nukreipimą nuo daik-

tų šešėlių link jų esmės, bet šešėlių pažinimas tampa savaip prasmingas, o ir padeda atrasti pačią prasmę.

Šešėlių atskleidimas, kad būtų galima išvelgti daiktų, ugdomų konstruktų esmę, skatina kitaip traktuoti ir esminius faktorius (dažnai ir kenksmingus veiksnius), atsakingus už ugdymo rezultatus, jų išskyrimą. Taip šešėlinė ugdymo pusė, jos pripažinimas ir įvardijimas gali tapti svarbiu ir esminiu. Reikėtų manyti, kad švietimas kasdienybėje, kai atskiros švietimo institucijos tampa pedagoginėmis aplinkomis ir pasauliais, pasižyminčiais „taylorizmo“, specializacijos ir idiosinkrazijos požymiais, ateityje vis labiau įsigalės, stipriai ir nematomai koreguodamos tiek formalų, tiek ir neformalų ugdymą. Alternatyvių ugdymo formų, turinių ir vietų atsiradimas, gausa ir kaita neabejotinai turės įtakos ugdytinio vienišumui, didindama jo apleistumą ir savarankiškų atsirinkimo kriterijų difuziją. Daugelis, pavyzdžiui, mokykloje esančių problemų, jau seniai nėra tik mokyklai būdingos problemos, jos susiję su šeima, žiniasklaidos priemonėmis, interneto bendruomene ir unikalia kiekvieno jaunuolio aplinka. Visuomenės pedagoginių pretenzijų įgyvendinimas tampa problemiškesnis, kai „daug auklių ugdo begalvius“, o tradicinis ugdymas dėl savo ambicijų įgauna utopizmo ar idealizmo požymių. Apleistasis ne visada geba savarankiškai, saviugdosi būdu, atrasti savąjį tobulėjimo kelią matomo ir šešėlinio ugdymo kontekste. Nujaučiant ugdymo idealų krizę, gimsta noras ieškoti naujų vertybių, netradicinių problemos sprendimo būdų, nes senosios

paradigmos jau nepateikia reikiamų atsakymų. Vienas iš humanistinės psichologijos pradininkų A. Maslow kūrinys *Būties psichologija* panašiai apibūdina humanistinės psichologijos misiją, kuri, jo nuomone, turėtų būti „transpersonali“, „transhumani“. Tas naujas vystymasis turėtų pasiūlyti daugeliui frustruoto

idealizmo paveiktų – nuramintų ir nusiminusių žmonių – galimai konkrečių ir paveikų išsilaisvinimą. Deja, vystymosi idealų paieška ir tokios frustracijos įveika dažnai esti pakankamai individuali ir reikalauja iš žmogaus subtilių pastangų, tarsi sielogydos, sielovados kompetencijų.

NEMATOMO APLEISTUMO MATOMA RAIŠKA

Ekologine prasme, jaunuolio apleistumas pasireiškia sutrikusia pusiausvyra tarp vaiko ir aplinkos, apleistumas tampa sutrikusios interakcijos signalu. Sociologine – dissocialumu, kuris savo ruožtu pasireiškia asocialumu – abejingumu visuomeniniam gyvenimui ir jo tvarkai, gyvenimu „šešėlinėje tvarkoje“ bei antisocialumu – aktyviu socialumo atmetimu bei kova prieš jį.⁸ Tačiau netgi dissocialusis, pasak psichoanalitiko A. Aichhorno, yra „an sich positiv“ (pozityvus pats savaime), kuris reikiamu laiku nerado adekvataus santykio su aplinka. Auklėtojo asmenybė, auklėjimo vieta ir laikas bei jaunuolio protesto supratimas galėtų padėti atstatyti tą santykį. Psichoanalitinė prasme, apleistumas atsiranda, kai netenkinami vaiko pamatiniai ankstyvieji poreikiai bei sutrinka emociniai ryšiai tarp jo bei globotinių, išgyvenama deprivacija. Susiformuoja silpnas „aš“, kai neužtikrinamas realybės principo veikimas, o esant silpnam „virš-aš“, neužtikrinamas ir moralės principo veikimas. Apleistumas stabdo sielos vystymąsi.

Ugdymo rezultatai dažnai virsta „neurotiniais“, kai jaunuolis tampa emociškai nestabilus, agresyvus ir nelojalus visuomenei, savo kultūrai ir net sau pačiam,

kai stokoja vidinės darnos. Šaltas racionalumas ir enciklopedinės žinios, kurios „maitinamas“ „pažangesnis“ jaunuolis, neužpildo spragų. Mokymasis asocijuojasi su baime būti blogai įvertintam, ne visada jis siejamas su dinamiška praktika ir pozityvia pedagogine aplinka apskritai. Kolizijų su dabartinėmis jaunimo problemomis fone gausėja klausimų, į kuriuos nerandama, dažnai ir neieškoma atsakymų. Tad ar turi dabartinė pedagogika „šansą“? Koks „habitus“ – naujas mąstymas, veikimas ir svarbiausia, vertybinė bei emocinė pedagogo laikysena, tiksliau, jo principai, galėtų išsigalėti mūsų ugdyme ir apskritai kultūroje, kad palengvintų „apleistojo jaunuolio“ nerimo būsenas bei raidos psichologinį tolydumą? Psichoanalitinės gydomosios pedagogikos požiūriu išskiriama apleistasis (jaunuolis, vaikas) ir apleidžiantysis (tėvai, pedagogai, visuomenė, masinės komunikacijos priemonės, kultūra).⁹

Taigi apleidžiančiųjų yra daug, dažnai neįsisąmoninant socialinio poveiko ar veiksmo pasekmių bei intencijų. Palyginimai tarp apleistumo ir klaidingo auklėjimo būtų prasmingi: jei apleistumas nepaiso auklėjimo būtinumo, tai

klaidingas auklėjimas klaidingai formuoja tikslus ir uždavinius, jei apleistumo atveju apskritai neauklėjama, tai klaidingo auklėjimo atveju auklėjama žalingai.

Taigi apleistumo pedagogiką apibūdinančios sferos galėtų apimti saugumo ir globos, socializacijos ir enkultūracijos bei personalizacijos lygmenis.

PASIKARTOJIMO PRIEVARTA IR JOS ĮVEIKA: PSICHOANALITINĖS PEDAGOGIKOS GALIMYBĖS

Ugdytinio giluminių prieštaravimų atskleidimas sunkiai įmanomas ir suderinamas tol, kol pats ugdytojas nepažįsta savęs bei reflektuoja gynybinėmis reakcijomis atskleisdamas šešėlines sielos kertes. Narcisistinis susargdinimas tarsi primena žmogui, kad jis (jo sąmonė, „aš“) nėra šeimininkas savo paties namuose. Dažniausiai nesąmoningų veiksmų problema pedagogų praktikoje net negvildinama. Tad užburtas ratas kartojasi, įtraukdamas vis naujas kartas: pvz., tėvai „agresyviuoju“ stiliumi auklėja savo vaikus, pastarieji suaugę „kerštauja“ tėvams ir toliau savo ruožtu tęsia „agresyvumo“ liniją auklėdami savo vaikus. Froidiškoji pasikartojimo prievarta pasitvirtina ir toliau tvyro kultūroje, tarsi patvirtindama teiginį, kad liaudies charakteris atspindi švietimą, o švietimo sistema – liaudies charakterį. Pasąmoninga švietimo koncepcijų kūrėjų laikysena daro įtaką tokių koncepcijų kūrybai.

Žmogaus (ugdytinio) supratimas – antropologinis konceptas – visuomenėje ir kultūroje nėra vienodas. Požiūriai į ugdomą žmogų–asmenybę nesąmoningai perduodami kasdienėje auklėjimo komunikacijoje. Pasak psichoanalitikų, vaiko, kaip asexualios būtybės, suvokimas, kuriuo rėmėsi pedagogika, iš pagrindų turėtų būti pakeistas ir papildytas, tuo būdu keičiant ir premisines, pamatines ugdymo nuostatas.

Pedagoginio mąstymo ir veikimo principai ugdyme ir apskritai kultūroje galėtų būti praturtinti psichoanalizės postulatais. Anna Freud savo *Įvade į psichoanalizę pedagogams* teigė, kad psichoanalizė dar šiandien yra skolinga pedagogikai trejopai. Ji tinka esamų ugdymo formų kritikai. Psichoanalitinė pedagogika, kaip mokymas apie reikmes, apie sąmonę, apie *libido* teoriją, praplečia auklėtojo žmogaus pažinimą bei pagilina jo sudėtingų santykių su žmogumi supratimą. Kaip gydymo metodas, kaip vaikų analizė, ji siekia ištaisyti pakenkimus, kurie buvo padaryti vaikui jo ugdymo proceso metu.¹⁰ Psichoanalizę galime vadinti judėjimu, siekiančiu išvelgti prasmę ten, kur, atrodo, jos nėra, arba surasti ją ten, kur niekas neišsivaizduoda, jo galint būti. Pasąmoningumo demitologizavimas tarsi įgalina išspręsti „ydingo pasikartojimo prievartos“ problemą, savaip išlaisvindamas ugdytinį ir jo kontroversišką interakciją su aplinka.

Žmogaus prigimtinė orientacija į malonumus ugdomųjų sistemų savaip reguluojama. Malonumo įveikos problemoje realybės principų paisymo naudai svarbiausia tampa besikartojantys tokios įveikos ritualai. „Sedatyvinis“ ar „katarisinis“ jų pobūdis pastebimas tiek propagandoje, tiek psichoanalitiškai orientuotoje reklamoje. Pedagogikoje tokie malonumo įveikos tikslai netgi intensyvinami.

Pasak Freudo, auklėjimo tikslas psichoanalitine prasme galėtų tapti išankstinio malonumo įveika. Reikėtų vaiką orientuoti atsisakyti dabartinio malonumo galutinio, pažadėtojo malonumo naujai.¹¹ Malonumo principas turėtų būti papildomas realybės principu. Tai užtikrintų pilnavertiškesnį jauno žmogaus emocinį bei socialinį vystymąsi.

Ugdymas turėtų remtis vaiko vystymosi fazėmis ir padėti, profilaktiškai

užkertant kelią neurotinių susirgimų atsiradimui. Optimumo principas psichoanalitinėje pedagogikoje reiškia, kad daugiausia padaroma mažiausiai pakenkiant. Būtent *primum non noxere* principo panaudojimas psichoanalitinės pedagogikos praktikoje buvo pirminis ir bylojo apie pagarbos ugdytinio sielai, jos imanentiškumui atskleidimą. Medicinoje toks principas buvo nusakytas pagarbai paciento sveikatai išreikšti.

PSICHOANALIZĖ IR PEDAGOGIKA: PRIEŠYBIŲ ĮVEIKA

Klausimas, kas kam skolingas, yra aktualus ir šiandien: ar psichoanalizė pedagogikai, ar pedagogika – psichoanalizei. Paprastai bendrateorinės pedagoginės psichologijos rekomendacijos kasdienį darbą dirbantiems pedagogikos praktikams nėra pakankamai išsamios ir naudingos. Psichoanalitikas Riedlis siūlo dviejų koncepcijų santykį apibrėžti kaip *Adjektivum* ir *Substantivum*, kaip analitinį auklėjimą, kur psichoanalizė viena-reikšmiškai įkomponuojama į pedagogiką, o ne atvirkiščiai. Disciplinų nesutakomumas pasireiškia tikslų nusakymu. Ugdyme tai paprastai deklaruojama „reikmių atsisakymu, įveika“ bei „prisitaikymu prie aplinkos realybės“, o psichoanalizėje – „reikmes apribojančių veiksnių atskleidimu“ bei „reikmių tendencijų įsisąmoninimu“. Taigi pedagogika gali netgi „sargdinti“, o psichoanalitinis pedagogo išsilavinimas padėtų tokių tikslų priešpriešą įveikti „nehospitalizuojant“ tradicinės mokyklos. Psichoanalitinėje pedagogikoje vykstančius debatus Riedlis siūlo paversti metateoriniu „tikslų-priemonės“ santykiu, kai pedagoginių tikslų realizacijai padeda „ana-

litinės priemonės“. Tokiais „konsultantais“ galima tapti ir tėvams. Tėvai, pasak psichoanalitiko B. Bettelheimo, kaip dalyko ekspertai, randa sprendimus ne automatiškai, jie turi išmokti apgalvoti savo elgesį ir suprasti, kaip svarbu į kiekvieną situaciją, į kiekvieną problemą pažvelgti vaiko akimis. Pedagoginis santykis gali pavirsti „pagilintu empatišku dialogu“¹² ar „dvikovos mentaliteto“¹³ santykiu, kai svarbu ugdymo vieta, laikas ir ugdytojo asmenybė, nes suprasti ugdytinio sielą nėra paprasta. Ugdytinio sielos apleistumas ir blaškymasis primena „kelio iš labirinto“ paiešką, „sielos šarvų“¹⁴ ar „dievų apleistos žemės“ įveiką, kai pedagogika „socialinių galimybių nebuvimo vietoje“ turi pati išmokti atrasti naujus kelius. Augimas yra neišvengiamai susijęs su kova ir pažeidimais, kurių tarsi „nemato“ vien gerumu ir pažangos optimizmu persmelktas požiūris. Freudas savo veikale *Nepasitenkinimas kultūra* tarsi apibūdina tragišką vienatvei pasmerktą žmogaus paveikslą, kai tik ginčė su savo širdimi ir siela galima pasiekti geriausio kas įmanoma šiame gyvenime.

IŠVADOS

Vadinasi, užslėptų ir nekontroliuojamų ugdymo procesą lemiančių veiksnių analizė dinamiškoje kasdienybėje įdomi tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu kaip metodologinė nuostata ugdymo filosofijoje:

- Ugdymo dalyko atskyrimas nuo „šešėlių“ padeda išvelgti esmę (Platonas);
- Ugdymo „šešėlių“ nepaisymas trukdo išvelgti esmę (psichoanalitinė pedagogika).

Psichoanalizė, kurios santykis su pedagogika yra kontroversiškas, efektyviai bando įveikti šį prieštaravimą tiek kritikuodama tradicines ugdymo formas, tiek ir „tarnaudama“ pedagogikai. Psichoanalitinėje pedagogikoje tai nusako ma „tiklo-priemonės“ pozicija, tiesiogiai susijusia su aktualiais ugdymo klausimais. Tačiau pasineriant į juos aiškėja, kad tradicinis ugdymo optimistinis idealizmas išgyvena „frustraciją“ formuoda-

mas ugdymo turinio postulatus ir tikslus. Psichoanalitinė pedagogika pirmiausia padeda mažinti tokią frustraciją papildydama ugdymo kryptingumo aspiracijas retrospektyvine ir dialektine biologinių bei biografinių ugdymo individo savybių išvalga. Kita vertus, ji „demaskuoja“ tradicinės pedagogikos optimizmą ugdytojo ir ugdytinio santykius kvestionuodama kaip „apleidžiančiojo-apleistojo“. Šiuolaikiniame kontekste, kai žmogus moko si visą gyvenimą, o „apleidžiančiųjų“ samprata išplečiama nuo tradicinio mokytojo iki enkultūracijos institucijų ir masinės komunikacijos priemonių, didėja individo galimybės rinktis ugdymo mokyklas, o kartu ir pesimistinis apsisprendimo pasimetimas, gilinamas individo laisvės. Psichoanalitinė pedagogika siekia pagerinti ugdytinio būsenas, atskleisdama konfliktą tarp giluminių individo poreikių bei frustruojančios realybės ugdymo procese.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Schullein Johan August. *Die Logik der Psychoanalyse. Eine Erkenntnistheoretische Studie.* – Giessen: Psychosozial-Verlag, 1999, S. 419.
- ² Žr. ten pat.
- ³ Žr. Rauschenbach Thomas. *Im Schatten der formalen Bildung. Alltagsbildung als Schlüsselfrage der Zukunft. Diskurs Kindheits- und Jugendforschung.* Heft 4-2007, S. 439–453.
- ⁴ Žr. Hofer René. *Verwahrlosung interdisziplinär begreifen: Sichtweisen – Erscheinungsformen – Interventionsmöglichkeiten.* – Augsburg: Brigg Pädagogik Verlag, 2008.
- ⁵ Žr. Bernward Hoffman. *Geteilter Bildschirm – getrennte Welten? Konzepte für Pädagogik und Bildung.* – München: Kopaed, 2009.
- ⁶ Žr. Goeudevert Daniel. *Der Horizont hat Flügel.*

Die Zukunft der Bildung, erw. TB-Ausg. – München, 2002.

- ⁷ Žr. Snyder K. M., Acker-Hocevar M. Building International Cultures of Synergy through Online Social Networks. // *Global Perspectives on Mentoring: Transforming Contexts Communities, and Cultures,* 2004.
- ⁸ Žr. Hofer René. *Verwahrlosung interdisziplinär begreifen: Sichtweisen – Erscheinungsformen – Interventionsmöglichkeiten.* – Augsburg: Brigg Pädagogik Verlag, 2008.
- ⁹ Žr. ten pat.
- ¹⁰ Žr. Freud Anna. Einführung in die Psychoanalyse für Pädagogen. // *Die Schriften der Anna Freud.* Bd. 1. – München: Kindler, 1980, S. 77–138.

- ¹¹ Žr. Trescher Hans-Georg. *Theorie und Praxis der Psychoanalytischen Pädagogik*. – Mainz: Matthias-Grunewald Verlag, 1993.
- ¹² Žr. Gunther Bittner. *Hans Zulliger (1893–1965)*. // Reinhard Fatke, Horst Scarbath (Hrsg.). *Pioniere psychoanalytischer Pädagogik*. – Frankfurt/M., Berlin, Bern, New York, Wien: Peter Lang, 1995, S. 53–66.
- ¹³ Žr. Thomas Wegner. *August Aichhorn (1878–1949)*. // Reinhard Fatke, Horst Scarbath (Hrsg.). *Pioniere psychoanalytischer Pädagogik*. – Frankfurt/M., Berlin, Bern, New York, Wien: Peter Lang, 1995, S. 17–30.
- ¹⁴ Žr. Burkhard Muller. *Siegfried Bernfeld (1892–1953)*. // Reinhard Fatke, Horst Scarbath (Hrsg.). *Pioniere psychoanalytischer Pädagogik*. – Frankfurt/M., Berlin, Bern, New York, Wien: Peter Lang, 1995, S. 37–52.